

BİR TÜRKÇÜNÜN PORTRESİ: REHA OĞUZ TÜRKKAN

Emre ŞAMLI*

ÖZ: Henüz lise talebesiyken siyaset ile ilgilenmeye başlayan ve fikirleri dolayısıyla hapis cezası alan Reha Oğuz Türkkan'ın portresini çizmeye çalışan bu makalede Türkkan'ın siyasi görüşlerinin yanında dönemin siyasi koşullarındaki tavırları da dile getirilecektir. Değişen konjonktür dolayısıyla 'İrkçılık-Turancılık Davası' olarak da bilinen 1944 Olaylarından hapis cezası aldığı iddia etmiş olsa da söz konusu dönemde dile getirdiği ırkçı söylemlerini zamanla törpülemiş olan Türkkan özellikle mozaiklik (melezlik) konusunda saplantıya düşercesine savunduğu görüşlerle Türk Siyasal hayatında yer edinmiştir. Yaşantısını bilmemekle birlikte dindar görüşlere sahip olduğunu gördüğümüz Türkkan, buna rağmen konu millet ise her şeyi bir kenara atacak kadar Türkçü olduğunu defaten dile getirmiş bir fikir adamıdır. Ülkünün insanlar için bir saadet kaynağı olduğunu düşünen Türkkan iç siyasette demokrasinin kişisel formdan millet formuna evrilmesini kendi ifadeleriyle disiplinli demokrasiyi savunurken, dış politikada realist çizginin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İrkçılık-Turancılık Davası, melezlik, Türkçülük, ülkücülük, disiplinli demokrasi,

The Portrait of a Turkist: Reha Oguz Turkkan

ABSTRACT: In this paper, we have tried to analyze the life of a thinker who was interested in politics even in high school and had been in prison because of his ideas. Reha Oğuz Türkkan changed his ideas from time to time and explained these changes without any hesitation since he believed that nothing is more dangerous than 'lack of purpose'. Although he claimed that he went into prison because of the changing conjuncture, he stated some

* Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fak. Siyaset Bilimi Doktora Öğr.
emre_samli53@hotmail.com
Gönderim Tarihi: 24.08.2018 Kabul Tarihi:07.11.2018

racist ideas at that period. Even though he made some revises on his racist ideas, emphasized stable characteristics of races and made many things for Turks and in accordance with Turks and took his place in Turkish political life with his obsessive ideas on mosaic (hybridity). As it will be seen he claimed that he was a religious person but this case is not in the table when the nation come to the point because he explained that nation is first in any scale. Comparing the two periods, even though he believed that the period of Atatürk deserved compliment (at least in the context of Turkish ideas) more than that of İnönü, he criticized Atatürk and his politics on imitation, repress on religious and the negative effects of gender relations on society. On the other hand, Türkkan emphasized that the education policies were very good but mistakes were made in Turkish Thesis of History and Sun-Language Theory and the issues were ridiculed.

Keywords: Case of Racism-Turanism hybridity, Turkism, idealism, disciplined democracy

Giriş

1920 senesinde İstanbul'da doğan Türkkan ilköğrenimini Saint-Joseph Lisesinde tamamladıktan sonra babası kadastro müdürü Halit Ziya Türkkan'ın isteği üzerine Kabataş Erkek Lisesinde eğitimine devam etti. Devamında Galatasaray Lisesi'ni bitiren Türkkan, babasının tayini dolayısıyla Ankara'ya taşınmak zorunda kalmış ve orada Ankara Gazi Lisesi'nde eğitim hayatını sürdürmüştür. 1938 yılında Tarih ve Antropoloji eğitimi için Sorbonne Üniversite'sine giden fakat 2. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Türkiye'ye dönen Türkkan Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirir.

18 Ocak 2010 tarihinde hayata gözlerini yuman Türkkan yaşadığı dönem boyunca birçok kitap ve makale yazmış alanında üretken bir fikir adamıdır. Siyasi kişiliğinin yanında akademik bir kimliğe de sahip olan Türkkan'ın bütün düşüncelerinin tüketilmesinin zor ve hacmi yeterince geniş olmayan bu makalede işlenmeyecek olması hasebiyle kısaca siyasi fikirlerine ve İnönü CHP'si döneminde yaşadıklarına yer verilecektir.

Bu çerçevede Türkkan'ın Türkçülük, din, dış politika, demokrasi, mozaiklik, ülkücülük görüşleri işlenmeye çalışılacaktır.¹

¹ Mevcut ikincil kaynakların birçoğu özellikle Türkkan'ın 1940'lardaki görüşlerine ağırlık verdiği için ondaki değişimin boyutlarını göstermekten uzaktır. Siyasi görüşler noktasında yapılan başlıklandırmalar Türkkan'ın savunduğu

Devamında uzun bir ömrün aynı hatta ilerleyemeyeceği fikrinden ve gerçekliğinden hareketle Türkkan'ın düşüncelerinde yaşadığı bazı değişiklikler ifade edilmeye çalışılacaktır. Kimileri tarafından maceracı kimileri tarafından örgütçü olarak anlatılan Türkkan'ın bu kişiliğinden hareketle dönemin CHP'si ile olan münasebetleri ve Türkçülük davası olarak bilinen 1944 Davaları da makalede kendine yer bulacaktır.

1. Siyasi Düşünceleri

Siyasi manada *Türk milliyetçisi* olan Reha Oğuz Türkkan, *dini* konularda belirli hassasiyetlere sahip olmasına rağmen dinin yobazlık olmadığını ve hiçbir zaman da milletten önce gelemeyeceğini söyleyen bir fikir insanıydı. Bu iki düşüncesinin haricinde dış ve iç politika ile ilgili de yazılar kaleme alan Türkkan *dış politikada* müstemlekenin kesinlikle kabul edilemeyeceğini ve ihtiyaç hâsıl olduğunda savaşmaktan geri durulmaması gerektiğini söyleyen bir kişiydi. İç politikada demokrasinin olmazsa olmaz bir sistem olduğunu söylemesine karşın *disiplinli demokrasi* dediği durumun uygulanmasının gerekli olduğunu savunan Türkkan, *mezleklik (mozaiklik)* tartışmalarına çok sert karşılıklar verir. Bunlara ek olarak ülküsüz kalmanın bir ülkeyi, medeniyeti yıkıma götüreceğini söyleyen Türkkan, *ülkünün* bir saadet olduğunu belirtir.

1.1. Türkçülük

Bir düşünürü düşünür yapan o kişinin yaşam öyküsünden azade olamayacağından Reha Oğuz Türkkan'ın Türkçülüğü ile ilgili şu anlatının önemli olacağını düşünmekteyim. Türkçü tarafının aileden geldiğini söyleyen Türkkan, babasının Kurtuluş Savaşı sırasında İzmir'de yörüklerle (diğer bir deyişle Kuvayicilere) katıldığını anlatır (Türkkan, 2009/1). Asıl hikâyesinin buradan başladığını ifade eden Türkkan, kendisi için ayrı bir yeri olan yörükler, onu ve annesini ölmekten de kurtarmasıyla adeta *ahde vefa* duyulması gereken şahsiyetler olmuşlardır.

Anne tarafından Namık Kemal ile ilişkisi olduğunu ve onun kendi düşünceleri üzerinde tesirleri olduğunu kaydeder. Namık Kemal'in yanında Türkçülük düşüncelerinin gelişmesinde Leon Cahun, Fevziye Abdullah Tansel ve kavgalı dahi olsa Nihal Atsız'ın da etkili olduğu bilinmektedir (Kaya, 2005: 70) Türkkan, babasının Damat Ferit ile olan mücadele dolayısıyla yaşadıklarının

görüşlerin özeti niteliğinde olduğundan bu konudaki eksiklikler, fazlalıklar, yanlışlar -elden geldiğince tarafsızlık ilkesi gözetilen- makale yazarına aittir.

da kendi fikir dünyasını etkilediğini ifade eder. Hatta isminin hikâyesinde de Damat Ferit'in olduğunu anlatan Türkkkan, Damat Ferit hükümetinin düştüğü sırada doğması itibariyle babasının kendisine 'Kurtuluş' anlamına gelen 'Reha' ismini verdiğini söyler.

Bunların ötesinde ikinci ismi olan 'Oğuz' ismini kendisi ekleyen Türkkkan, soy isimlerinin aslen 'Hacıkadioğlu' olduğunu ama içerisinde Hacı kelimesi geçtiği için nüfusta kabul ettirilemediğini söyler ve evdeki münakaşalar neticesinde kendi ısrarıyla 'Türkkkan' soy isminin alınmasına vesile olur.

Türkçülük ve Türk Milliyetçiliğini tanımlarken Türkkkan, *Türk'ü sevmek ne demektir* sorusuna Türk'ü Türk yapan şeyleri sevmek ve Türk kokusunu alan her şeyi sevmektir der ve ekler: "Milliyetçilik çok yönlü bir sevgi ve sorumluluk bütünüdür." (Türkkkan, 2006/1: 191). Buradan da milliyetçi olmak için sadece ırki melekelerinin uygun olmasının yeterli olmadığı sonucunu çıkardığımız Türkkkan için milliyetçilik biraz da performatif bir anlam taşımaktadır:

Türkü Türk yapan şeyleri, ezberler gibi, sadece aklımızla öğrenmek ve belleğimizde tutmak yetmez. Bu özelliklerin sevgisini gönlümüze de doldurmalıyız. Tadını ve güzelliğini hissetmeliyiz. Heyecanını duyabilmeliyiz; mutlu bir Türk olmanın sırrına erişmek için; gerçek ve gerçekçi bir Milliyetçi olmak için (Türkkkan, 2006/1: 247)

Bu performatiflik etkisini çevre vatan demektir önermesinde de gördüğümüz Türkkkan için bir milliyetçi her şeyden evvel vatan-sever olduğuna göre, gerçek bir Türkçü bütün bunları sever, korur, geliştirmek için çalışır (Türkkkan, 2006/1: 193). Bu noktada "çevre yani vatan kaybolursa halimiz nice" ifadelerine yer veren Türkkkan'ın ABD'de iken "Human Values" isimli bir çevre örgütünde başkanlık yapmasının yanında "Ümit Programları" adıyla başlattığı çevre kampanyaları da mevcuttur. Ayrıca Türkkkan yurda kesin dönüş yaptıktan sonra kurduğu "Türk 2000'ler Vakfı"nın temel gayesinin Türkçülük olduğu kadar Çevrecilik faaliyeti de olduğunu zira bu ikisinin birbirini beslediğini ifade eder (Türkkkan, 2006: 240-241).

Yukarıda ifade edilen *Türk'ü Türk yapan şeyleri sevmek* önermesinde söz konusu sevginin nasıl meydana geleceğine dair de fikirler ortaya koyan Türkkkan, *Türklük şuuru* ile *Türklük duygusunun* aynı şeyler olmadığını dile getirir. Bu noktada ilkinin bir bilinç (bilmek) olduğunu ama ikincisinin sevmek yani duygu ile ilgili

olduğunu söyledikten sonra Türkoloji uzmanlarından örnek vererek söz konusu kişilerin (Radlof veya Tonybee) herkesten daha çok Türklük bilinci ile dolu olduğunu ama sevmek noktasında durumun hiç de aynı olmadığını belirtir (Türkkan, 2000/1: 14-16). Diğer bir deyişle, Türkkan, sevmek için bilmek gerekmez bizim olması yeterlidir önermesini savunur. Nasıl ki bir insan annesini, babasını iyi, güzel veya ahlâklı oldukları için değil sadece anneleri ve babaları oldukları için seviyorsa, milletler ve insanlar da öyle sevilmelidir. Bunun gerçekleştirilmesi için de okullarda öğretilen derslerde müfredata millî hissi uyandıracak konular eklenmelidir şeklinde tekliflerde bulunur.² Sevmenin ne derece önemli olduğunu altını çizmek için onu bilinç oluşumunun ön koşulu olarak tanımlayan Türkkan'a göre insan sevdiği şeyi öğrenmek için daha isteklidir. Diğer bir deyişle Türkkan için öğrenmenin en güçlü motoru ilgi, merak ve sevgidir (Türkkan, 2000/1: 15).

Değişim ve tutuculuğun Türk Milliyetçi ilkelerinden olmadığını bunların yerine gelişimcilik ve muhafazakârlık ilkelerinin kullanılması gerektiğini açıklayan Türkkan'ın bu noktadaki temel endişesi değişim kavramına içkin bir iyilik atfedemememiz dolayısıyla bu kavramın kullanılmaması salık verir (Türkkan, 2006/1: 189). Ama daha da önemlisi “değişimci enteller ve devrimciler” olarak tanımladığı bazı kesimlerin illa çağdaş görünmek adına her şeyi değiştirme ve yozlaştırma tehlikesine de işaret eder.³ Tutuculuğun eskiye ait ne varsa iyi-kötü bakılmadan korunması olduğunu söyleyen Türkkan, muhafaza derken gelenek ve kültürümüzde mevcut olan güzelliklerin korunmasını gerektiğini ifade eder (Türkkan, 1985: 12).

Yukarıda da ifade edildiği gibi değişime içkin bir iyilik olmadığını söyleyen Türkkan, buna rağmen değişimin kaçınılmaz olduğunu belirtir ve insanlığın yaşadığı değişimlerin günümüze

² Bu noktada Hüseyin Nihal Atsız'ın kardeşi Necdet Sancar'ın 1940 yılında öğretmenlerin asıl vazifesinin “*Bilgi aktarmak, okuma zevki aşlamaktan önce ilk vazife, millî ruh vermek; cemiyetçilik ve milliyetçilik üzerine düşündürmek; millî şahsiyet kazandırmak, her şeyden önce cemiyetini ve milletini düşünmesini sağlamak, Türkcülüğü benimsetmek.*” olduğunu açıklayan satırları, Türkkan üzerinde etkilidir (Kaya, 2005).

³ Türkkan söz konusu endişesini şu satırlarla açıklar (Türkkan, 2006/1: 190): “*İlericilik sevdasına kapılıp dünden ve bugünden habersiz olarak ilerleyenler ise, yıldızlara bakıp önünü görmeyen müneccimler gibi çukura düşebilirler, çünkü ‘Gelecek’ bugün oluşmakta olan şartlardan gelişir; bugünkü şartların tohumları da ‘Dün’de atılmıştır. Yahya Kemal buna ‘Kökü mazide olan atiyiz’ demiştir.*”

geldikçe daha da hızlandığını kabul eder. (Türkkan, 2006/1: 198-199). Türkkan 2000’li yıllar olarak isimlendirdiği Son Değişim furyasının bundan öncekilere hiç benzemediğini ve 3 ayı özelliği olduğunu vurgular. Çok hızlı, çok köklü ve çok fazla değişiklik olarak tanımladığı bu furyaya karşı “milletçe şok geçirmemek, bu selin altında boğulmamak” için hazırlıklı olmak gerektiğini ifade eden Türkkan, hazırlık yapmak için cevaplanması gereken sorunun “Hedef ne?” olduğunu belirtir. Hedefini belirledikten sonra ona uygun metotların seçileceğini belirten Türkkan’a göre bir Türk Milliyetçisinin hedefi daima süper güç olmak olmalıdır (Türkkan, 2006/1: 199). Bu noktada Türkiye’nin modern Avrupa seviyesine yetişmesi ve Osmanlı’nın hediyesi olan 42000 cehennem köyü cennet haline getirmesi şeklinde tarif edilebilecek süper güç olma yolundaki ilerlemesinin ilmi ve harsî anlamda da olması gerektiğinin altını çizer (Türkkan, 1940: 103).

1.2. Dış Politika ve Savaşkanlık

Militer bir oluşum olmakla sürekli suçlanan milliyetçilerin bu suçlama ile karşı karşıya kalmalarına gerekçe olan şey sanırım Türkkan’ın “Türkiye’de derin devlet var mı? Varsa kaldırılmalı, yoksa ihdas edilmeli mi?” sorusuna verdiği şu yanıtta gizli olabilir (Türkkan, 2009/2):

Türklerde derin devlet kavramı tarihte vardı. Yakın zamanlarda gizli olarak yürütülüyordu. Günümüzde belki var. Fakat icraatını göremiyoruz. Belki oluyordur da kamuoyuna yansımıyor. Zaten işin doğrusu da budur. Hukuk devletleri cinayet işlemezler, işletmezler. Fakat yurtdışından çarpık laflar eden, vatandaşlarımızı ve hâriciyecilerimizi katleden haddini bilmezler için de caydırıcı olmak gerekir. Türkiye’de derin devlet yoksa ihdas edilmeli, varsa güçlendirilmelidir. Yapacaklarını da karda yürüyüp izini belli etmeyecek maharetle tamamlamalıdır.

Özellikle dış politikada çıkar ilişkilerinin olması gerektiğini ve ülkelerin birbirlerine ihtiyaçları dolayısıyla bağımlı olmasının o ülkenin müstemlekesi olmak olmadığını anlatan Türkkan, Osmanlı Devletinin politikalarını eleştirir. Düveli-muazzamaya boyun eğerek yeni imtiyazlar vermenin, kapitülasyonlara ses çıkarmamanın, adalet mekanizmasında onlara ayrıcalıklar tanınmasının ve alınan kararlarda onlara danışılmasının büyük bir yanlış olduğunu belirten Türkkan, Türkiye Cumhuriyeti’nin bir yarı sömürge toprakta kurulduğu tezini desteklemiş olur (Türkkan, 2006: 327-328).

Bağımlılığın Kurtuluş Savaşı ile halledildiğini ifade etse de devlet adamlarının dış siyasette şaşılacak derecede bir ürkeklik ve çekingenlik içerisinde olduğunu belirtir ve bu durumun ülkeye zarar verdiğini savunur. Bu çerçevede “*Yurtta Sulh, Cihanda Sulh*” politikasının artık eskimiş olduğunu ifade eden Türkkkan, bunu özellikle Kıbrıs adası mevzuu, Ege Adaları gibi konularda İnönü’nün izlediği politikayı “*pasif*” olarak nitelemesi ile anlatmaktadır (Türkkkan, 2006: 328).

Türk Tarih Tezinde, Türklerin medeniyetin başlangıcı olduğu ve zaten başından beri Batılı olduğuna dair bir yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşımı tezin bazı eksikliklerine rağmen kabul eden Türkkkan, “*Türklerin Süperliğinin*” sadece medeniyet başlangıcı olmasından kaynaklanmadığını aslında cihangirliğin (savaş tanrısı) Türklerle medeniyet kurma konusunda önemli yardımları olduğunu söyler. Diğer bir deyişle, Batıların pejoratif bir anlam yükleyerek kullandığı savaşıllığın Türklerin olumlu bir özelliği olduğunu ifade eden Türkkkan şu satırlara yer verir (Türkkkan, 2000/1: 127-128):⁴

Büyük medeniyet kuranların çocukları kültürleri ile, fütühat yapmış millet de fatihçiliğiyle heyecanlanır. Onların bu fatihliğini kafamda, Türk’ün cihangirliğiyle mukayese ediyorum; bakıyorum, övündükleri “büyük imparatorlukları” dünya tarihinin genel akışı içinde bir kere –çok nadir örneklerde ise en çok iki defa- nasip olmuş: Mısır 1, İtalya (Roma) 1, İspanyol, Portekiz, Çin, Japon, İngiltere, Amerika, Rusya... Hep birere kere “yüce imparatorluk” kurmayı başarmışlar... Bir de Türk’ün cihangirliğine bakalım. O 16 devlet kurmayı saymayacağım, çünkü burada “devlet kurmuş olmayı” ele almıyorum. Büyük fütühat yapmış, gerçek imparatorluklar kurmuş olanların listesini çıkarıyorum. Ve bakıyorum ki Türk soyu, 7 ila 9 defa bunu başarmış!

Sosyalizmin kendisiyle birlikte hayatımıza bir başka mikrobu daha soktuğunu söyleyen ve bunun sulhçuluk (pasifizm) olduğunu ifade eden Türkkkan’a göre savaş Voltaire’nin “*İnsan, dünyaya girmekle savaşa girer!*” sözünde altını çizdiği gibi bir zarurettir (Türkkkan, 1940: 176). Bu vesileyle milleti savaşırlı ruhla

⁴ Savaşıllığın önemli bir meziyet olduğunu ve bunun çoğunlukla da ırki etkisinin olduğunu belirten Türkkkan Hollanda’nın sulhçu ruhu dolayısıyla düşmana teslim olmasının utanılacak bir durum olmasına karşın Finlilerin kendinden misli misli kuvvetli düşmanına karşı durarak hür kaldığını belirtir (Türkkkan, 1940: 9-14).

yetiştirmek gerektiğine inanan Türkkkan hal böyleyken bir milletin istikbali ve ülküsü için mukadder sert ve sık savaşlara hazırlanması gerekirken pasifçilerin polemiklerinin değerli görülmesinin çok yaralayıcı olduğunu dile getirir (Türkkkan, 1940: 181).

1.3. Disiplinli Demokrasi

Türkçülük, İslamiyet ve dış politika ile ilgili yukarıda ifade edilen görüşlere sahip olan Türkkkan'ın iç politikaya gelindiğinde savunduğu disiplinli demokrasi anlayışı köklerini Mete'nin kurduğu devlette bulmaktadır (Türkkkan, 1940: 48). Söz konusu demokrasi anlayışını “*Anarşiye varan mutlak kişi hakkıyla, diktatörlüğe varan mutlak Devlet hakkı arasında denge*” olarak tanımlayan Türkkkan'a göre demokrasi bir amaç değil milleti daha iyiye yönetmek için bir araçtır (Türkkkan, 2006/1: 188).

Disiplinli Demokrasinin Türkçülüğe en uygun demokrasi olduğunu söyleyen Türkkkan, devlet-fert münasebetlerinde milleti baltalayacak hareketlere hürriyetten istifade hakkı tanınmaması ve bir sınır çizilmesi gerektiğini savunur (Türkkkan, 1946: 97). Demokrasi anlayışını daha iyi anlatabilmek için liberal demokrasinin açmazlarını ortaya koyan Türkkkan şu ifadeleri kullanır (Türkkkan, 1940: 36-37):

Ferdin menfaatleri ve hakları, cemiyetin menfaat ve haklarından daha mukaddes, daha yüksektir.... Ziya Gökalp'ın “Hak yok vazife var” prensibi parlömantarist demokratların en düşman oldukları bir prensiptir... Ferdin birçok hakları vardır; bunların meyanında hürriyet en mukaddes hakkıdır....Dilediği şekilde söylemek, yazmak ve hareket etmek hakkını haizdir.... Bunun neticesi olarak, millet içinde ayrılıklar doğdu. Fırka mücadeleleri başladı. Fırkalar, milletin terakkisinden ziyade, diğer fırkaları mahvetmek, devlet başına geçmek, taraftarlarının menfaatlerini temin etmek gayesini güttüler..... Millet için birtakım faydasız koridor entrikalarına kompromiler ve siyaset oyunlarına giriştir. Başvekilin salahiyeti gülünç derecede azaldı. İşler fevkalade uzadı. İnkılaplar yapılamaz oldu.

Ama bütün bunlardan daha da önemlisi liberal demokrasinin açmazının bireyi rakama indirgemesi ve kabiliyet ilkesini göz ardı ederek şahsiyetçiliği öldürmesi olduğunu belirtir Türkkkan. Bu noktada Montesquieu'nun “*Cemiyetler içinde kabiliyetsizler daima kabiliyetli kimselerden ve dâhilerden şüphesiz daha fazladır. Fazlalığın reyi tercih edilince, bu idarede kabiliyetsizler karar veriyor*

ve milletin mukadderatına hâkim oluyor demektir.” sözünü alıntıyla-
yarak derdini daha net bir biçimde ortaya koymuş oluyor (Türk-
kan, 1940: 38):

*Atatürk bunu anladığından, bu çeşit demokrasiyi ka-
bul etmedi. O, milletin mukadderatını muktedir ellere bira-
kılması ve bunlara geniş salâhiyet verilmesi esasını kabul
etti. Esas: Herkesi, alakası olmadığı işlerde rey sahibi kıl-
mak değil; her Türk'e müsavi fırsatlar vermek ve kabiliyeti-
le temayüz edenlere salâhiyet vermektir. Hükümetin
yapacağı inkılaplarda manasız müdahaleleri kabul etmemek,
kuvvetli bir devlet tesis etmek ve devletçiliği benimsemek.*

1.4. Mozaiklik (Melezlik)

İrk konusunun çalışmalarında önemli bir yer kapladığını
gördüğümüz ve bunu kendisi de defaten belirten Türkkan'a göre
kafatası vs. ölçümleri ile Türklük hükümleri verilemez. Buna rağ-
men tarih içinde bir milletin yerini belirleme için de ırk özellikleri-
nin bilinmesi gerekmektedir ki bu noktada hem kendi ölçümlerinin
hem de Atatürk'ün girişimlerinin bu çerçevede okunması gerekti-
ğini anlatır (Türkkan, 2000/2: 32). İrk bilimini ırkçılık olarak algı-
layarak kavramı kullanmaktan dahi kaçınan kişileri anlayamadığını
söyleyen Türkkan, Türkçülük düşüncesinde önemli bir yeri olan
Ziya Gökalp'i dahi bu konuda eleştirmekten geri durmamıştır.
Fransız sosyolojisinin etkisinde kalmakla suçladığı Gökalp'in mil-
let tarifinden “ırk-soy” unsurunu (faktörünü) ayıklamış ve reddet-
miş olmasının anlaşılabilir olduğunu belirtir (Türkkan, 2006/1:
128). En büyük açmazlarının millet tarifinde ırka yer verildiğinde
milletin sadece irkî bir oluşum olduğunu düşünülmesi olduğunu
belirten Türkkan, milletin ırkın yanında sosyal ve kültürel bir olu-
şum olduğunu söyler (Türkkan, 2006/1: 121).

İrk konusunun reddini bu şekilde eleştiren Türkkan'ın önem-
le üzerinde durduğu mozaiklik tartışmasının temelinde de bu so-
runsal yatar ve mozaiklik durumunu şu şekilde açıklar (Türkkan,
2006/1: 138):

*“Karişma”nın çapı ve karişanların özü düşünülmeden
“saf değil” “mozaik” demek acelecilik olur. Hep verdiğim
benzetme (rahmetli babam da bunu bir konferansında kul-
lanmıştı): parmağımızdaki “altın yüzük” saf altın mıdır? 14
karat, 18 karat gibi ölçümlerde, altına bakır kariştirilmez
mı? Ama çoğunluk metal altın olduğundan, yüzüğümüze
“bakırlı altın” (yani mozaik) demeyiz, “altın yüzük” deriz.*

*Gel gelelim karışma %50 ve daha fazla olursa iş değişir. Mozaiklik olur.*⁵

İrk karışması veya mozaiklik durumunun tehlikeli bir durum olduğunu ifade eden Türkkan, Osmanlı ordusunda Yeniçerilerin ufak bir azınlık (12bin) olduğunu, düşüş (inhibit) devresinde ise 40000'leri aştığını ve orduya zaferler değil, bela getirdiklerini hatırlatmak gerekir (Türkkan, 1997).⁶ Yeniçeriler üzerinden melezlik düşüncesine paralel olarak Cumhuriyet'in kurulmasını "*Melezleşmiş hanedan kovuldu.*" şeklinde tanımlayan Türkkan'ın melezlik konusunda ne derece hassas olduğu görülebilmektedir (Türkkan, 1944: 26). İrk karışımının sorunlara yol açması durumunu insan hayatına da uyarlayan Türkkan, en sert eleştirisini iki ayrı ırktan doğan çocukların aykırılıklar yaşayacağını söylemesi oluşturmuştur (Türkkan, 1944: 13).

1.5. Ülkücülük

Bir milletin ayakta kalması ve ilerlemesi için muhakkak bir ülküsünün olması gerektiğini eğer ülküsüzlük peydah olmuşsa o milletin başına gelecek felaketin örneklerinin Osmanlı Devleti başta olmak üzere birçok devlet tarafından gösterildiğini söyleyen Türkkan (1940: 24), Kızılelma ile ilgili gelen sorulara "*Kızılelma, ulaşılmaması mümkün olmayan ideal hedefleri simgeler. Hedefe yaklaştıkça ideal daha uzaklara gider. Kızılelma insanları; bir ideal, bir heyecan ve aksiyon sahibi olmaya yönlendirir. Milliyetçilerle ulusalcılar koalisyonu da ulaşılmaması mümkün olmayan bir hedeftir.*" şeklinde cevap vererek idealizm konusuna önem verdiğini göstermiştir (Türkkan, 2009/2). Bu konuda tarihçi Altan Deliorman'ın "*Ülküler, milletlerin hayatında nihai hedeflerdir. Yaklaştıkça uzaklaşırlar. Ülkülerin bir bölümü gerçekleştiği zaman dahi, diğer bölümü, yeni hedeflerin ilavesiyle yaşamaya devam eder.*" sözlerine de yer veren Türkkan, "*mefkûre geleceğin yaratıcısıdır*" diyerek ülkünün önemini vurgular (Türkkan, 2006: 139).

⁵ Melezleşmenin bütün dünyada olduğu gibi Türklerde de olduğunu ama oranının oldukça düşük olduğunu söyleyen Türkkan bu karışmanın olsa olsa %15-20 nispetinde olduğunu ama bunun da altının altınlığından bir şey götürmeyeceğini ifade ederek savunur (Türkkan, 2000/1: 34-35).

⁶ 1853-1855 yılları arasında kaleme aldığı mektuplarını topladığı İnsan Irklarının Farklılığı Üzerine Denemeler (Essai sur l'Inegalite de Races Humaine) isimli eser ile yazar milletlerin çöküşüne fanatiklik, lüks, etik değerlerin yozlaşması ve dinsizleşmenin sebep olmadığını hepsinin temelinde irki bozuklukların olduğunu söylemiş ve bu sayede de Türkkan'a yol göstermiştir (Gobineau, 1915).

Birçok yazısında “*hayatta en büyük saadetin inanmak ve bir davaya kendini adanmak*” olduğuna dair fikirler beyan eden Türkkan, kendi inancının milliyetçilik olduğunu söylese de başka ideolojiler olduğunu da ifade eder (Türkkan, 2006/1: 39). Diğer bir deyişle, hayatın manasının Saadet olduğunu söyleyen Türkkan, menfaatperest de olsa ülkücü de olsa bu durumun değişmeyeceğini ifade eder. Ayrıca ülkenin sadece Türkçülük olmadığını belirten Türkkan için sosyalizm ve diğerlerinin de bir erek taşıdığı için kutsanması gerektiğini söyler (Türkkan, 1940: 20).⁷

2. Din

Dinlerin en gerçekçisi olduğunu söylediği ve en gerçek demokrat ve Allah’a aracısız ulaşmanın ilke edindiği din olarak tanımladığı İslamiyet’in evrenin sınırlarına vakıf olmanın en temel yolu olduğunu belirtir.⁸ Bu sayede de Müslümanlık ile ilgili olumlu ifadeleri olduğunu anladığımız Türkkan’ın şu sözleri de bu duruma örnek teşkil eder: “*Öyle bir din ki, peygamberi Hz. Muhammed, Allahlık iddiasında bulunmadan, hadisleriyle bize en doğru yolları gösterir ve gönüllerde yer eder. Hem huzur verici, hem de dinlerin en dinamiği; ilme, fenne, eğitime en çok değer vereni.*” (Türkkan, 2006: 29-30).

Ayrıca dinin toplumları geriletmediği iddiasının bir propaganda sloganı olduğunun altını çizen Türkkan, Karl Marx’ın “*Din toplumların afyonudur*” sözleri eğer doğru olmuş olsaydı, Türklerin dinlerinin gereklerine en iyi uydukları ilk Osmanlı yüzyıllarında bu kadar kalkınmış bu kadar güçlü bir imparatorluk olmamış olacağını savunur (Türkkan, 2006: 32-33).⁹

⁷ Ülkü ismini kendisi kullanmasına karşın bu düşüncelerin birçok yazar ve düşünür tarafından dile getirildiğini söyleyen Türkkan’a göre Seyyid Ahmet Arvasi buna “*inanış*” derken, Doğan Heper “*ana hedef*” diyor ama her üçü de aynı şeyden bahsediyor (Türkkan, 2006/1: 40-41).

⁸ Türklerin dini serüvenlerini anlatırken Türkkan Türklerin kıpırdak bir millet olduğunu ve bu kıpırdaklığın din için de geçerli olduğunu ifade ederek Türklerin tarih boyunca önce Totemizm ve Şamanizm, sonraları Güneş Kültüne inanmaya başladıklarını söyler (Türkkan, 2006: 28). Devamında görünmez-bölünmez-yaratıcı Gök-Tanrı inancına sahip olan Türklerin her ne kadar çoğunluğu Müslüman olsa da halen Musevi ve Hristiyanlığa inananlarının olduğunu da anlatır.

⁹ Bu noktada ayrıca günümüze ışık tutan “*Başka etkilerle gerilemeye yüz tutmuş bir halk, bu sefer dinini kendi uyşuk keyfine göre yorumlar ve daha da kötüleşir*” sözleriyle dinin günün şartlarına göre yorumlanmasının nasıl bir duruma yol açacağına dair fikirler vermiş olur.

Din ile ilgili pozitif duyguları olduğunu bildiğimiz ve bunu defaten de dile getiren Türkkan'ın siyasette dindar geçinen insanların bazı tutumlarının nasıl yorumlanması gerektiği ile ilgili bazı soruları da mevcuttu. Bu durumu Özal kardeşler ile ilgili anlattığı iki farklı anıda şu şekilde ifade etmiştir (Türkkan, 2006: 21-22):

Özal henüz siyasete girmemişti. “Belde Bisikletleri” adlı bir şirkette çalışıyordu. Amerika’dan müşterek bir dostumuz ona bir kitap yollamış, benim elden teslim etmemi rica etmişti. Beşiktaş’a yolum düştüğü bir gün uğradım. Kapıyı açtı. Emaneti teslim ederken, ayaklarında takunyalardan olduğunu gördüm doğrusu bir işyerinde böyle bir görüntü tuhafına gitti. Fark etmiş olacak ki “abdest alıyordum” diye özür diledi.

Yıllar sonra kardeşi Korkut Özal Demirel hükümetinde bakanken, Milli Eğitim adına bir kabine toplantısına çağrıldı ve raporumu anlatırken gözün bu Özal’ın masa altındaki ayaklarına takıldı; o da çıplak ayakla terlik giymiş ve kabine toplantısına o halde katılmıştı. Bunları dinciliğe mi, adap bilmeyişe mi bağlayacağımı bilemedi.

Osmanlı Devleti ile ilgili olumlu görüşlere sahip olsa da eleştirileri içerisinde ona da yer veren Türkkan'ın en önemli eleştiri noktası laiklik meselesidir (Türkkan, 2006: 31). Başlangıçta devlet ve din işlerini iyi bir dengede tutmuş olan Türklerin örneğin Tuğrul Bey döneminde Bağdat'a girildiğinde din işlerini Halifeye bırakmış olması önemli bir misaldir. Osmanlı devrinde bu ayırışın bozulduğunu ifade eden Türkkan, ilk başlarda bunun devlete bir zararı dokunmamışsa da gerileme dönemlerinde şeriat gerçiklere bayrak olduğunu dile getirir. Gerileme döneminin bu durumunun Cumhuriyet elitleri üzerinde de etkili olduğunu dile getiren Türkkan'a göre dinciliğe karşı oluşan bu şartlanmanın temeli orada aranmalıdır. Zira şeriat yanlıları dış güçlerin de desteğiyle şeriat rejimini tekrardan canlandırmak için büyük ikilikler yaratmışlardır. Her ne kadar bu konuda genç Cumhuriyeti (onun özelinde de Atatürk'ü) anlayışla karşılamış olsa da Abdullah Cevdet gibi “ateist” düşünürlerin Atatürk'ü etkileyerek ona din ile kalkınmanın birbirine zıt kavramlar olduğuna dair telkinlerini eleştirmiştir. Bu etkileme çabalarının sonuç da verdiğininanır. Zira ona göre Atatürk gibi dil ile dinin millet sinesinde koparılamaz faziletler olduğuna inanan birinin bizi Doğuya bağlayan herhangi bir şeye bu kadar alerji duyması başka bir şekilde açıklanamaz. Sonuç olarak şu hükmü verir: “Bütün bunların tesiriyle, kurduğu Halk Fırkasının (CHP)

altı okundan 'Laiklik' ilkesi, gerçek laiklikten uzaklaşıp din aleyhtarlığına doğru kaymıştı." (Türkkan, 2006: 31-32). Bu kopuşun çeşitli sorunlar da yarattığını belirten Türkkan'a göre dinin yıkılışından sonra sağlam prensiplerden mahrum kalan Türkler, bilhassa büyük şehirlerde, derin bir ahlak buhranı geçirmektedir (Türkkan, 1944: 9).

Din ile milliyet arasındaki çatışmanın diğer tarafını da sarkıncalı bulan Türkkan, bazı düşünürlerin İslam'ı överken Türklüğü aşağıladığını ama bunun hiçbir bilimsel gerçekle uyuşmadığını söyler. Söz konusu düşünürlerin Türklerin medeniyeti, estetiği, olgunluğu, seviyeyi Müslüman olduktan sonra kazandıkları iddiasının düpedüz yobazlık olduğunu belirtir Türkkan. Ayrıca Türklerin tarih sahnesine Müslümanlıktan çok daha önce çıktığını belirterek sanat anlayışları ile ilgili bazı bilgileri Sümer Destanından başlamak üzere günümüze kadar getiren Türkkan'ın her iki görüşün açmazlarını ortaya koyduğu görülmektedir (Türkkan, 2000/1: 65-74).¹⁰ Bu çerçevede yapılan sağ-sol ayrımlarının da fazla genellemeci olduğunu söyleyen Türkkan'a göre milliyetçiliği "*kavmiyet*" olarak gören ve aşağılayan Humeyni (ve aşırı bağnaz) zihniyetinin, liberalizme ve kapitalizme midesiyle bağlı olan bir düşüncenin ve milliyetçiliğin aynı anda sağcı olması anlaşılabilir bir durum değildir (Türkkan, 1985: 11).

Diğer bir deyişle, Türklerin İslam ile birlikte medenileştiği yolundaki tezin hiç de öyle olmadığını savunan Türkkan aksine Türklerin Orta Çağ'da İslam medeniyetine sanat ve bilim yoluyla çok büyük katkılarda bulunduğunu ifade eder (Türkkan, 2000/1: 13). Bu noktada da Türkkan'ın din-millet ikiliğinde millete daha çok önem verdiğini görebilmekteyiz. Hatta "*Dini Türkçülük*" dediği ve "*Reformlaşmış ve rasyonel, Türke mahsus bir İslam dini ile halka iman kaynağı bulmak; Türkçülüğü onlara bu kaynaktan içirmek.*" cümlesiyle araçsallaştırdığı dinin amacının millet olduğunun altını çizer (Türkkan, 1940: 121). Şunun da ifade edilmesi gerekir ki ona göre dindaşı ile sadece dini bir olan insanın millet-

¹⁰ Bu ifadelerin saiklerinden bir diğeri de aydınlara verdiği cevaptır. Zira Yeni Anadoluocuların tezi sadece soyumuzun değil kültürümüzün de Hint-Yunan-Bizans menşeli olduğu yönündedir ve Türkkan bu taklit yaklaşımına çok karşıdır (Türkkan, 2000/1: 78). Bunun yanında yaratıcılığın Türklerde sadece askeri alanda olmadığını sivil hayatın teknolojik ihtiyaçlarını gidermedeki ve sanat eserleri doğurabilmekteki yaratıcılık tarafına da bakılması gerektiğini söyleyen Türkkan Türklerin sadece barbar bir millet olmadığını ifade etmeye çalışmaktadır (Türkkan, 2000/1: 141).

daşı ile hem dini, hem dili, hem soyu, hem tarihi, vs. bir olduğu için millet birliğinin din birliğinden daha önemlidir (Türkkan, 2006: 34-35).

3. Değişim Yaşadığı Düşünceler

“Her insan hayatı boyunca, değişen dünyaya uymak ve evvelce fark etmediği yeni hakikatleri fark edip olgunlaşmak için, eski görüşlerini az çok değiştirebilir ve tekâmül eder.” sözü ile fikirlerinde yaşamış olduğu değişikliklerin emarelerini veren ve hatta *“Ancak, kanaatlerini değiştirdiği halde, efkârimumumiye unutmamıştır zihniyetiyle, sanki eskiden beri bu fikirdeymiş gibi davranmak ve yazmak, en tiksinti duyduğum fikri ve vicdani sahtekârlıktır.”*

ifadelerini kullanan Türkkan’ın bu sözünden hareketle hangi fikirlerinde değişim yaşadığını değerlendirmek sadece faydalı değil aynı zamanda düşünüre hakkını teslim etmek de olacaktır (Türkkan, 1946: 79).

Gençlik dönemi fikirleri arasında yer alan ve daha sonrasında kendisinin de değişimler yaşadığını söylediği fikirlerinden biri Türklerin *“Büyük Türk Budunu”* halinde birleşmesi gerektiğidir. İçerisinde aynı soydan türemesine karşın karışmaların olduğu Türklerin dahi bu Birliğe alınmaması gerektiğine inanan Türkkan’a göre Türk Birliği Ülküsünün şartları aynı soydan türemiş olmak, melezleşmemiş olmak (% 50’den fazla) ve tarihi şartlar dolayısıyla ayrı bir millet olmamış olmak şeklinde açıklar. Zamanla bu görüşlerinden uzaklaşan ve Turancılık konusunda tek ülkenin imkânsız olduğunu ifade eden Türkkan, olması gerekenin konfederal bir yapı olduğunu belirtir. Bunun güzel bir hayal olmasına karşın sadece hayal olduğunu belirten Türkkan, Türklerin tarih boyunca birbirleri ile kavga etmesini gerekçe olarak gösterir (Yalçın, 2009).

Konunun Türklerin kendi aralarında kavga ve tutumlarından öte dönemsel olarak da imkânsız olduğunu belirten Türkkan, ortak hareket etme anlamında bloklanmanın makul (ve hatta gerekli) olduğunu ama tek bir imparatorluğun imkânsız olduğunu dile getirir ki isim olarak da *“Türk Commonwealth”* önerilir (Türkkan, 2006: 113-114):¹¹

¹¹ Bu noktada Atsız Turancılığının daha çok romantik temele dayandığını belirten Türkkan kendi beyanındaki Turancılığının romantik tarafı saklı olmakla beraber fayda ve ihtiyaçları da karşıladığını söyler (Türkkan, 2006: 166-170). Bu anlamda siyasi güç, ortak pazar, yayım alanı ve ticaret gibi yararları vardır.

Değişim yaşadığı bir diğer görüşü ise ırkçılık konusunda olan Türkkan ilk dönem eserlerinde ırkçılık tanımını yaparken Türk kanı taşımayanların sınır dışı edilmesi, kan karışımına müsaade edilmemesi ve melez insanlara milletin tefekküründe, hayatında ve idaresinde yer verilmemesine dair görüşler dile getirmiştir (Türkkan, 1940: 85). Bu anlamda Nizam Önen'in yaptığı biyografik çalışmada Türkkan'a dair söylediği şeyler onun görüşlerini ifade etmekle birlikte Türkkan'ın yaşadığı değişim üzerinde daha ayrıntılı durmak gerekmektedir (Önen, 2008: 362-369).

İlk dönem düşüncelerinde milletin oluşumunu ırka dayandıran Türkkan sonrasında yazdığı yazı ve söyleşilerde ırkın yeteri şart olmadığını bunun yanında kültür, coğrafya, amaç ve dil birliği gibi temel etkenlerin de olması gerektiğini açıklar. Bunların hepsinin bir tarafa bırakılarak *aidiyet hissini* önemine vurgu yapan Türkkan son olarak *aidiyet hissini* mühim ve hatta tek ölçü olduğunu Atatürk'ün "*Ne Mutlu Türküm Diyene*" sözünün de samimiyet şartı ile doğru olduğunu belirtir (Türkkan, 2009/2).

Cumhuriyet modernleşmesini

"Gökalt'ın sonra Halkçılık, 6 Ekim'un biri olarak Halk Partisi ve Kemalizm adı altında yeni bir boyutla karşımıza çıkar. Bu da, Yeni Cumhuriyet aydınının "halka rağmen halkçılık" yapmaya kalkışmalarıdır. Halkın iyiliği için, doğru yolu halka bu "elit" zümre gösterecektir. Şüphesiz, etiketi "Halkçılık" da olsa, gerçeğe dayalı olma iddiasındaki Milliyetçilik bunu kabul etmez."

cümleleriyle eleştiren Türkkan bu bahisle bir elitizm tartışması açması açar (Türkkan, 2006/1: 274). Buna karşın ilk dönem eserlerinde altını çizdiği İleri Türkçülük Partisi meselesinde kurucuların "*derme çatma*" kimseler olamayacağını belirtmesi yaşadığı değişimi gözler önüne sermektedir (Türkkan, 1946: 5).

Ayrıca zamanında "*reylere sayılmamalı, tartılmamalı*" düşüncesinde olan ve memlekette uygulanan *bir kişi-bir oy* sistemini eleştiren Türkkan, elit görüşe yakın olduğunu göstermektedir (Türkkan, 1946: 99). Kafasındaki sistemi açıklarken tahsili bulunmayan ve okuma yazma bilmeyen vatandaşlara 1 oy vererek başladığı taksimde son olarak öğretmenlere, doçentlere ve diğer yüksek kesimden insanlara 10 oya kadar hak tanır (Türkkan, 1946: 99-100).

Türkkan'ın kafa karışıklığı sadece değişen fikirlerinde değil aynı zamanda bir taraftan Osmanlı Devletini Türk Birliği ülküsünü tahakkuk ettirmiş bir yönetim olarak överken (% 60 nispetinde) diğer taraftan kanın bozuk olmaması gerektiği yönünde nutuklar atmasındandır (Türkkan, 1940: 91-92). Bu kafa karışıklığını çeşitli konularda da devam ettiren Türkkan “*Dünya bir padişah için çok dar*” sözü ile özdeş kıldığı hâkimiyet prensibine inanırken diğer taraftan emperyalizmi eleştirmesi bir zihin bulanıklığından ileri gelmektedir (Türkkan, 1940: 95).

Bu şekilde Turancılık, millet tanımı (ırkçılık) ve elitizm konularında kendini revize eden Türkkan, siyasi tarihimizde görüşlerinden çok 1944 Davaları olarak da bilinen “*Irşçılık-Turancılık Davası*” ile yer etmiştir. Bu davayı değerlendirirken İnönü ve dolayısıyla CHP ile olan ilişkileri üzerinden bir analiz yapan Türkkan'ın kendi metodolojisine sadık kalarak dönemin CHP'si ile olan ilişkisi ve dönem ile ilgili fikirlerini verdiğimiz takdirde konunun daha bütünlüklü bir hâl alacağını düşünmekteyim.¹²

4. İnönü CHP'si

Türkkan ileride daha ayrıntılı olarak anlatılacak 1944 Davalarından evvel Atatürk zamanında Türkiye’de koyu bir Türkçü havanın estiğini söylemesi dönemin ruhunu anlama açısından önemli veriler sunmaktadır. Buradaki Türkçülük düşüncelerinin temellerine aldığı Türk Tarih Tezi, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi oluşumlara ve yaptıklarına ne derece kıymet verdiğini anlayabiliyoruz (Yalçın, 2009).

Atatürk'ün vefatıyla birlikte her şeyin değiştiğini ve İnönü'nün Türkiye’de hümanist edebiyat ve kültürünün aşılması taraftarı olduğunu ifade eden Türkkan, ülkeye Grek, Roma ve Batı'nın egemen olmaya başladığını belirtmiştir. Parti kurmanın yasak ve dernek kurmanın da imkânsıza yakın olduğu şartlarda *Güven* isimli gizli bir örgüt kurduğunu söyleyen Türkkan'ın bu çalışmalar esnasında lise son sınıfta öğrenci olduğu ve amacının Türkçülüğü tekrardan canlandırmak olduğunu da ifade etmek gerekir.

¹² Süreci İnönü dönemi ile sınırlı tuttum ama Türkkan'ın Atatürk Türkiye'si ile ilgili kısmi eleştirileri olduğunu da görebiliyoruz ki bu dönemde muhtelif kanunlarla ve daha çok, kanunsuz idari yollarla ve fiilen, sağ faşist bir mahiyet almaya başladığını iddia etmektedir (Türkkan, 1946: 28). Aslında başlangıç itibarıyla normal karşılanması gereken bu sert politikaların azalması yerine arttığını ifade eden Türkkan'ın eleştirilerinin en büyük yoğunluğu buradan kaynaklanmaktadır.

2. Dünya Savaş'ının başladığı dönemlerde Almanlara yakın siyaset izlendiğini anlatan Türkkan, kendisinin de liseyi bitirdiğini ve tahsil için yurtdışına çıkma planlarının olduğunu söyler. Bu süreçte kongreler için Almanya ve İtalya'ya çağrılan babasının teklifi ile kendisine bu iki ülkede eşlik ettiğini anlatan Türkkan, faşizmle ilk tanışıklığının orada olduğunu belirtir. Bu tanışıklığının kendi fikirlerinde bir dönüm noktası yarattığını zira kongrelerde duyduklarına göre faşistlerin planlarının Türkiye'yi istila etmek olduğunu anladığını söyler ve bunun üzerine çıkardıkları *Ergenekon* isimli dergide "*Faşizm tehlikelidir*" konulu birçok yazılar yazdıklarını beyan eder.¹³ Bu yazılar vesilesiyle dergilerinin Almanya ile dostluğa zeval geleceği gerekçesi ile kapatıldığını anlatır Türkkan (2006/1: 61):¹⁴

Dikkat, Kandaşlar! Türklüğe tehlike Almanya tarafında! Bu tehlikeye olanca şiddetimizle karşı koymaya hazırlanalım ve sakın uyumayalım! Katiyen yalancı vaadlere kanmayalım! Alman tazyiki karşısında en ufak zaaf eseri göstereni, milliyetçi ruhumuzun bütün gayz ve hiddetiyle tepeleyelim!

Bu süreçte dünya siyasetinin bir kez daha değiştiğini ve bu sefer Almanların yenilmeye başlayarak Sovyet üstünlüğünün hâkim olmasıyla ülkede solcu bir furyanın başladığını söyleyen Türkkan, Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olduğu bu dönemde Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* romanı ile başlayan kavga davaya kadar giden süreçte önemli bir yer kaplamaktadır.¹⁵

10-20 kişinin bir arada olmasının suç teşkil ettiği süreçte on binlerce insanın toplandığını söyleyen ve büyük bir nümayiş tertip eden Türkkan, olayların neticesinde hükümeti ele geçirmek suçla-

¹³ Master tezi olarak kitle suçlarında cezai müeyyideleri incelediğini anlatan Türkkan, konuyu çalışmasına gerekçe olarak Hitler düşmanı bir Fransız arkadaşının "Heil Hitler!" tezahüratına karşılık verme niyetini gösterir.

¹⁴ Aynı dönemdeki bir yazısında, milletin yine unutulduğunu ve yine bir yabancı kültürün aynen kopyalandığını ifade eden Türkkan; ülkemizde "König"lerin, "Emil"lerin dolduğunu ve aydınlarımızın karılarını Almanya'dan seçtiğini ve büsbütün yabancılaştığını söylemektedir (Türkkan, 1944: 46).

¹⁵ Aslında Sabahattin Ali'nin bu eseri, bardağı taşıran son damla olmuştur. Zira solcular ile Türkçüler arasındaki gerilimin fitilini 1943 yılı yayımlanan *En Büyük Tehlike* isimli kitapçık ateşlemiştir. Kim tarafından yazıldığı netlik kazanmamış olan broşür (Reşat Fuat Baraner de olabilir) Faris Erkman imzası ile çıktığında Türkçülerden büyük tepki ve karşılık aldı (Kaya, 2005). Eleştirilerden nasibini alan Türkkan da yayımladığı broşürlerle hem Sovyet yönetimine hem de Türkiye'deki komünistlere sert bir biçimde tepki göstermiştir.

masıyla tutuklanmıştır. İnönü'nün 19 Mayıs Nutkuna kadar yaptıklarının ve polisin de yapacağını basit bir nümayiş dolayısıyla işlem olduğunu ve olsa olsa 6 ay kadar ceza alabileceğini düşünen Türkkan, Nutuk sonrası durumun vahametinin farkına vardığını itiraf eder (Türkkan, 2000: 37).

Yukarıda anlatılanın siyasetin değişen yüzü ile birlikte düşman haline gelen Türkçülerin hikâyesi olduğunu görmekteyiz lakin bu davaların (Türkkan'ın ifadelerine göre) sadece siyasetin değişmesi ile değil İnönü'nün kindar kişiliği ile de ilgili olduğu düşünülmektedir. “*Boraltan Köprüsü*” olarak bilinen ve Sovyetler Birliğinden kaçan 407 Azeri'nin iadesi ve sonunda da öldürülmeleri ile sonuçlanan hadise vesilesiyle İnönü ile arasının açıldığını ifade eder (Türkkan, 2009).

5. Irkçılık-Turancılık Davası

Gözüne alındıktan 3-4 ay sonra başlayan sorgulamalarda kendi söylediği ile kâtibin kaleme aldığı şeylerin farklı olduğunu ve buna sürekli olarak itiraz ettiğini anlatan Türkkan, bu tutuma sinirlenen Emniyet Genel Müdür Muavini Kamuran Çukruh'un ifade vermediği gerekçesi ile *mutena odaya* götürülmesi emrini verdiğini belirtir. Ama bu emir sonrasında yaşanan asıl vahim olan durum odaya çağrılan doktora söylenen şu sözdür: “*Eziyet ve meşakkate müsait mi?*” (Yalçın, 2009).

Tepeden eller kelepçelenerek yerden iki karış kadar havada asılı bırakan bir mekanizma olarak tasvir ettiği odada tepede bulunan ampullerin Nihat Pepeyi adında bir emniyet genel müdürünün Nazi Almanya'sından getirdiğini anlatır (Türkkan, 2009). Kaç walt olduğu ile ilgili çeşitli spekülasyonlar hâlen devam ediyor olsa da Türkkan'ın “*ateşe tutulmuş tornavida ile kafanızı deliyorlar*” tasviri işkencenin boyutunu çok net bir biçimde açıklamaktadır.

Bütün bu işkence gerekçelerinin söz konusu tutanakların imza edilmek istenmesi ve üzerlerine isnat edilen darbe suçunun sadece söz konusu 23 kişi değil tüm muhalefet eden kişileri de kapsar biçimde genişletilmesi olduğunu anlatan Türkkan o dönemde aynı cezaevinde birçok önemli şahsın da bulunduğunu belirtmiştir (Türkkan, 2000: 33).¹⁶ Bu kişilerin haricinde o dönemde içeride

¹⁶ Hasan Ferit Cansever, Fethi Tevetoğlu, Alparslan Türkeş, Nurullah Barıman, Zeki Özgür Sofuoğlu, Fazıl Hisarcıklı, Hüseyin Nihal Atsız, Hüseyin Namık Orkun, Nejdet Sançar, Saim Bayrak, İsmet Rasin Tümürk, Cihat Savaş Fer, Muzaffer Eriş, Fehiman Altan, Yusuf Kadıgil, Cebbar Şenel, Zeki Velidi To-

olan sosyalist ve komünist fikirlere sahip insanların da olduğunu söyleyen Türkkan'a isnat edilen suçların babasından Adnan Men-deres'e kadar birçok muhalifi kapsadığı anlaşılmaktadır.¹⁷

Velhasıl, 7 aya yakın süren işkencelerden sonra Emniyetten Askeri Ceza Evine gönderilen Türkkan ve beraberindekiler, İnönü'nün bütün baskılarına rağmen Yargıtay'ın davayı 2. Sıkıyönetim Mahkemesine vermesiyle söz konusu davadan beraat ederler.¹⁸

6. Dernekçiliği ve Kitapsevenliği

Türkkan'ın değinilmesi gereken bir başka cephesi de dernekçiliği ve kitapseverliğidir. Onun bu özellikleri, hukuk karşısında reşit olmasıyla başlar. Daha önce kurulmuş ama faaliyete geçememiş bir derneği canlandırmak istediği bilinmektedir. Pek genç yaşta bu teşebbüs; doğrudan kitap sevgisi ve kültürel meselelere ilginin onun kişilik yapısındaki önemli yerine işaretir. Bu konuda Ömer Özcan şunları kaydetmektedir:

Hâkimiyeti Milliye'de çıkan haberlerden ve bazı köşe yazarlarının yazdıklarından 1931 yılı sonlarında İstanbul'da Kitap Sevenler Cemiyeti isimli bir derneğin kurulduğunu öğreniyoruz. Dernek mensuplarından İstanbul Güzel Sanatlar Mektebi öğretmenlerinden Burhan Ümit (Toprak)'in Ankara'da şube açmak üzere görüşmelerde bulunduğu haberi çıkmıştır. Aka Gündüz, köşesinde cemiyet hakkında bilgi vermiş, hangi çalışmalarını yapmaları gerektiği hususunda yönlendirmelerde bulduktan sonra Tevfik Salim Paşa, Ahmet Haşim'in üyesi bulunduğu cemiyetin başarılı olmasını temenni etmiştir. Onun yazısının muhtevassından, tek parti yönetiminin denetimi dışında ki bu teşebbüsten pek memnun olmadığı anlaşılıyor. Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın damadı olan Burhan Ümit'e duyulan bu memnuniyetsizlik doğrudan hissettirilemediği için Aka Gündüz yazısında, derneğin henüz kuruluş çalışmalarını tamamlamakta olan ve bu yazının çıkmasından sonra 19 Şubat 1932'de ilk şubesi Ankara'da açılacak olan Halkevleri'ne katıl-

gan, Orhan Şaik Gökyay, Hikmet Tanyu, Reha Oğuz Türkkan, Hamza Sadi Özbek, Cemal Oğuz Öcal, Sait Bilgiç.

- ¹⁷ Aynı dönemde babasının da zorunlu emekliliğe sevk edildiğini anlatan Türkkan'ın yaptığı en çarpıcı açıklama asker solcuları emniyetin, sağcıları ise hükümetin tutukladığıydı. Buradan da anlaşılıyor ki o zamanlar asker ile hükümet arasında bazı ayrılıklar mevcuttu.
- ¹⁸ Çıktığı askerî mahkemede tabutluklardan bahsetmesi üzerine apar topar götürülen Türkkan devamında söz konusu tabutlukların alçılarla örülerek böyle bir şeyin tamamen itham olduğuna dair bir algının oluşturulduğunu anlatmıştır.

masını tavsiye etmiştir. Bu kanaatimiz, yazımıza konu ettiğimiz, aynı doğrultuda sonraki yıllarda faaliyette bulunmak üzere kurulan Kitap Sevenler Kurumu'nun da sonuçta emrivaki ile Halkevleri'ni iltihak ettiğinin resmi ağız Anadolu Ajansı tarafından kamuoyuna duyurulmasıyla netleşmiştir (Özcan 2010: 58).

Bu derneğin Türkkan'la ilgisi yoktur. Çünkü o sırada henüz 11 yaşındadır. Ama 1939'daki Kitap Sevenler Kurumu'nun kurucusu Türkkan'dır:

Reha Oğuz Türkkan, İçişleri Bakanlığı'ndan aldığı 11.10.1939 tarih ve 55848 sayılı belge ile Kitap Sevenler Kurumu ismiyle ilmi çalışmalar yapmak gayesiyle bir dernek kurmuştur. Derneğin tüzüğü Ankara'da Ulus gazetesinin 27.10.1939, Sivas'ta Sivas gazetesinin 31.10.1939 ve 07.11.1939 sayılı nüshalarında neşredilmiştir. (...) Derneğin Fahri Başkanı, Adalet Bakanı Fethi Okyar olmuştur. Yönetim kurulunda Besim Atalay, Mehmet Sadık Aran, Nebil Buharalı, Reha Oğuz Türkkan ve Ertuğrul Yener (Türkkan'ın teyze oğlu) görev almış, Türkkan başkan seçilmiştir. Dönemin siyaset ve bilim dünyasından tanınmış isimler, derneğin çalışmalarını destekleyeceklerini beyan etmişler ve kısa sürede 15 milletvekili kuruma üye olmuştur.

Dernek kurulduktan sonra dört sayfalık bir tanıtım bildirisi neşretmiştir. Bildirinin ilk iki sayfasında kuruluş ve yapılması düşünülen yayın faaliyeti hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü

sayfa derneğe üyelik formu olarak düzenlenmiştir. Üyelik formunda başvuru yapanın kimlik ve adres bilgilerinin yazılacağı bölüme birde ‘**dedemin doğum yeri**’ kısmı ilave edilmiştir. Bu formun doldurularak gönderilebilmesi için son sayfası derneğin adresinin bulunduğu bir zarfın önyüzü biçiminde düzenlenmiştir.

Tek parti yönetimi, faaliyetinden kuşku duyduğu derneğin 27.04.1940 tarihinde Halkevleri’ne iltihak ettiği biçiminde bir haberi Anadolu Ajansı bülteni ile kamuya duyurmuştur. Bu sonucun bir zorlama ile sağlandığı anlaşılmaktadır. Türkkan, bu işin cebren yapıldığını belirtmiştir. Bu kısa çalışma süresi içinde 1928 yılında kabul edilen yeni harflerle ile baskısı yapılamayan Ziya Gökalp’in Türkçülüğün Esasları ile Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun Çağlayanlar isimli eserlerinin yeni basımları yapılarak kültür hayatımıza önemli bir hizmette bulunmuştur. Türkkan, hatıralarında (Tabutluktan Gurbete) kurumun neşriyat programını vermiştir (Özcan, 2010: 59).

Sonuç ve Değerlendirme

Henüz lise talebesiyken siyasetle ilgilenmeye başlayan ve fikirleri dolayısıyla hapis cezası alan Türkkan’ın Turancılık, ırkçılık ve elitizm hakkındaki fikirlerinde değişiklikler olmuştur. Fakat mezleklik karşıtlığında, daima tavizsiz davranmış, saplantılı denebilecek kadar düz bir çizgi takip etmiştir. Türkkan ile ilgili bir tanımlama yapıldığında Türkçü, dindar, “disiplinli demokrasi”ye inanan ve dış politikada realizmin yani akılcılığın temsilcisi olan ülkücü bir fikir adamıdır denilebilir.

2010 yılında hayata gözlerini yumana kadar eserler vermeye devam etmiş ve hatta söyleşilerinde taslak halinde bulunan çalışmalarını hazırlamak noktasında çok hevesli olduğunu söyleyen Türkkan, bu emellerinin hepsini gerçekleştirememiş olsa da yaptıkları ile tefekkür hayatında önemli bir yer edinmiştir. Fikirlerinde Namık Kemal, Mustafa Kemal Atatürk, Ziya Gökalp, Leon Cahun, Fevziye Abdullah Tansel, Hüseyin Nihal Atsız, Peyami Safa, Gustave le Bon ve Comte de Gobineau’nun etkili olduğu görülebilmektedir.

Türk modernleşmesinde taklit dolayısıyla yozlaşmanın pençesine düştüğünü söyleyen Türkkan ayrıca din, kadın-erkek ilişkileri, aile kurumlarının da ciddi hasarlar aldığını dile getirir. Ve nihayet, Reha Oğuz Türkkan’ın, bu makalede kaydedilenlerin ötesinde, Türk modernleşmesi üzerine de kayda değer görüşlerinin olduğunu belirtmeliyiz.

KAYNAKLAR

- GOBİNEAU, A. d. (1915). *The Inequality of Human Races*. (A. Collins, Çev.) Londra: William Heinemann.
- KAYA, M. (2005). *Reha Oğuz Türkkkan and Pan-Turkist movement in Turkey (1938-1947)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- ÖNEN, N. (2008). Reha Oğuz Türkkkan. T. Bora, & M. Gültekingil (Dü) içinde, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 4* (3 b., s. 362-374). İstanbul: İletişim Yay.
- ÖZCAN, Ö. (2010) Tek Parti Döneminin Nadir Sivil Toplum Kuruluşlarından Kitap Sevenler Kurumu, *Türk Yurdu*, Yıl 99 - Sayı 279, Kasım -2010, s.58-60.
- TÜRKKAN, R. O. (1940). *Türkçülüğe Giriş*. İstanbul.
- TÜRKKAN, R. O. (1944). *Milliyetçilik Yolunda: Ergenekon -Bozkurt-Gök Börü ve Yeni Yazılar*. Müftüoğlu Yay.
- TÜRKKAN, R. O. (1946). *İleri Türkçülük ve Partiler*. İstanbul: Sinan Mat.
- TÜRKKAN, R. O. (1985). Muhalefetin Nefesi. *Boğaziçi*(34), 11-13.
- TÜRKKAN, R. O. (1997, Ocak). Mozaikçilere Son Bir Cevap. *Türk Edebiyatı* (279), 85-86.
- TÜRKKAN, R. O. (2000). *Tabutluktan Gurbete*. Ankara: Berikan Yay.
- TÜRKKAN, R. O. (2000/1). *Biz Kimiz*. Ankara: Berikan Yayınları.
- TÜRKKAN, R. O. (2000/2). Atatürk'ün Milliyetçiliği ve Lehte-Aleyhte Noktalar. *Türk Yurdu*, 20 (160), 31-33.
- TÜRKKAN, R. O. (2006). *Türkçülüğün Yeni Esasları: Hedefe Doğru*. İstanbul: Pozitif Yay.
- TÜRKKAN, R. O. (2006/1). *Türkçülüğün Yeni Esasları: Yükselen Milliyetçilik* (Yenilenmiş 2. Baskı). İstanbul: Pozitif Yay.
- TÜRKKAN, R. O. (2009, Mayıs 10). Reha Oğuz Türkkkan. *Teke Tek Özel*. (F. Altaylı, & M. Bardakçı, Röportajı Yapanlar) Haziran 7, 2018 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=0WGx8RePTQ4>
- TÜRKKAN, R. O. (2009/1, Mayıs 27). Futurizm (Gelecek Bilimi). *Kral ve Ben*. (E. Özyiğit, Röportaj Yapan) Haziran 9, 2018 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=G94P6VbmzVY&t=1s>
- TÜRKKAN, R. O. (2009/2, Ocak 31). Ord. Prof. Reha Oğuz Türkkkan`la Bir Söyleşi. (O. Çetinoğlu, Röportaj Yapan) Haziran 6, 2018 tarihinde <http://turkmeclisi.org/?Sayfa=Temel-Bilgiler&Git=Bilgi-Goster&Baslik=ordprof-reha-oguz-turkkan-la-bir-soylesi&Bil=475>
- YALÇIN, S. (Prodüktör), & Yıldız, E. (Yöneten). (2009). *Tabutluktan Hayata* [film]. <https://www.youtube.com/watch?v=jHZ4X2cL8Qo>